



# HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 4, August 2021

www.historystudies.net

## CUMHURİYET TARİHİNİN İLK KADIN ORTODONTİSTİ: AYŞE MAYDA

*The First Female Orthodontist In The History Of The Republic: Ayşe Mayda*

**Öğretim Görevlisi Dr. Erkan Dağlı**

Akdeniz Üniversitesi

erkandagli@akdeniz.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2133-5988

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi-Research Article  
Geliş Tarihi-Received Date : 15.04.2021  
Kabul Tarihi-Accepted Date : 12.07.2021  
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1029

*Atıf – Citation:*

Erkan Dağlı, "Cumhuriyet Tarihinin İlk Kadın Ortodontisti: Ayşe Mayda", *History Studies*, 13/4, Ağustos 2021, s. 1145-1161.





**CUMHURİYET TARİHİNİN İLK KADIN ORTODONTİSTİ:  
AYŞE MAYDA**

The First Female Orthodontist In The History Of The Republic: Ayşe Mayda

**Dr. Erkan Dağlı**

**Öz**

Bu çalışmada Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti Ayşe Mayda Hanım'ın hayatı ele alınmıştır. Hocası Ord. Prof. Dr. Alfred Kantorowicz hakkındaki anıları röportaj ve kaynaklara dayanılarak kaleme alınmıştır. İzmir'de 2018'de yapılan röportajda o zaman 103 yaşında olan Ayşe Mayda Hanım iyi bir eğitim almış bir Cumhuriyet kadını olduğu gözlemlenmiştir. Çocukluğunda Atatürk ve onun inkılaplarına şahitlik etmiş, dönemin önde gelen insanlarıyla anılar biriktirmiştir. İzmir'in işgalden kurtuluş sürecini yakından gözlemlemiştir. Atatürk'ü üç defa görme imkânı bulmuş bir çağdaş Türk aydınıdır. Çocukluğundan bu yana iyi bir eğitim alması onun dünyaca ünlü diş hekimi Ord. Prof. Dr. Alfred Kantorowicz'in öğrencisi ve asistanı olmasını sağlamıştır. 1933'te Adolf Hitler'in faşist yönetim anlayışından dolayı A. Kantorowicz Musevi ve muhalif olduğu için tutuklanarak Nazi kampına atılmıştır. O dönem Türkiye'de yapılan "1933 Üniversite Reformu" ile kamptan uzun uğraşlar neticesinde çıkartılarak Türkiye'ye davet edilmiştir. Hocası Alfred Kantorowicz'in inancı ve ırkından dolayı vatanından koparılması üzücü bir durum olmuştur. Fakat Ayşe Mayda gibi birçok Türk gencinin A. Kantorowicz gibi değerli bir hocanın öğrencisi olma imkânını vermiştir. Elde ettiği imkânlar sayesinde çalışarak ortodonti alanında dünya literatürüne girmiştir. Bu sayede kendisinden sonra gelecek nesillere birçok alanda öncü olmuştur.

**Abstract**

In this study, the life of Ayşe Mayda Hanım, who is Turkey's first female orthodontist, was explored. His professor Alfred Kantorowicz actions based on about her interviews and sources. In our speech conducted in İzmir in 2018, it was observed that Ayşe Mayda, who was 103 years old at the time, was a Republican woman who received a good education. As a child, he witnessed Atatürk and his revolutions and cumulated memories with leading intellectuals of that period. She is closely observed the freedom process of İzmir from occupation. She had three times opportunity to see Atatürk who is contemporary Turkish intellectual. Since her childhood, she has received a good education, her famous dentist Professor Alfred Kantorowicz pupils and assistant. In 1933, because of Adolf Hitler's understanding of fascist rule, Kantorowicz was arrested for being Jewish and an opponent and thrown into a Nazi camp. At that time, with the "1933 University Reform" conducted in Turkey, he was removed from the camp as a result of long efforts and invited to Turkey. It was a poor situation that her professor Alfred Kantorowicz was exiled from his homeland because of his faith and race. On the other hand, it gave many young pupils such as Ayşe Mayda the opportunity to be student of a valuable professor Alfred Kantorowicz. Thanks to the opportunities he obtained, he has been a Pioneer in many areas for future generations after him.

**Anahtar Kelime:** Atatürk, Ayşe Mayda, Alfred Kantorowicz, Diş Hekimi, Ortodonti

**Keywords:** Atatürk, Ayşe Mayda, Alfred Kantorowicz, Dentist, Orthodontics

## Giriş

Bu çalışmanın ana kaynağı 2018 yılında İzmir’de Türkiye’nin ilk kadın ortodontisti Ayşe Mayda Hanım ile yapılan röportaj olmuştur. Ayşe Hanım Atatürk’ün inkılaplarını hayatının her aşamasında yaşamış bir Cumhuriyet kadını olarak Türk kadınına ve toplumuna çok iyi bir örnek olmuştur. Atatürk ve Cumhuriyet olgusunu hala yaşatan Ayşe Hanım’la zaman zaman gazeteciler mülakat yapmıştır. Fakat ailesi, eğitim hayatı, hocası Alfred Kantorowicz ve başardıkları bir bilimsel çalışma olarak yapılmamıştır. Bu makalede Ayşe Hanım ile mülakat verileri baz alınarak dönem gazeteleri, arşiv belgeleri ve süreli yayınlar incelenerek ortaya bilimsel bir yayın çıkarılmak istenilmiştir.

Adına bilimsel yayın yapılmasının en önemli etkeni Atatürk ve devrimlerine şahitlik etmiştir. Yine dönemin en sancılı olaylarından birisi olan Yahudilerin Almanya’da yaşadığı ırkçı politikaların sancılarını hocası Alfred Kantorowicz’de gözlemlemiştir. Ayrıca dünyaca ünlü diş hekimi Alfred Kantorowicz’in asistanlığını yapmış ve Türkiye’nin ilk kadın ortodontisti olmasını başta Atatürk’e sonra da hocasına borçlu olmuştur. Fakat Ayşe Hanım elde ettiği başarılar ve kazanımlar ile borcunu fazlasıyla ödemiştir. Şöyle ki Ayşe Hanım, Anadolu’nun çocukları da başarılı olsun diye ilkokul, lise, kütüphane, sağlık ocağı, camii yaptırmış ve birçok derneğe destek vererek özellikle de kızların okutulması için emek harcamıştır. Bu başarılı çalışmalarından dolayı uluslararası “*Inner Wheel Kadın Kulübü*” tarafından plaketle onurlandırılmıştı. Ayrıca “*Margarette Golding Ödülü*”nü Türkiye’de Dilek Sabancı ve Türkan Saylan’dan sonra üçüncü Türk Kadını Ayşe Mayda Hanım kazanmıştır. Dünya Ortodontistler Rehberine adı yazılan ilk kadın Türk Diş Doktoru Ayşe Mayda olmuştur. İzmir Diş Hekimleri Odası’nın kurucuları arasında yer alış ve Türkiye Cumhuriyeti Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT), eğitime ve hayır kurumlarına yaptığı katkılardan dolayı Ayşe Mayda ve kardeşi Seniha Mayda adına 2006’da posta pulu bastırılmıştır.<sup>1</sup>

Ayşe Mayda gibi birçok Türk gencinin eğitim ve öğretim görevbilmesini sağlayan en önemli etken ise Ankara’da 23 Nisan 1920’de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılması olayı olmuştur. Bu çerçevede 2 Mayıs 1920 tarihinde 11 Vekâletten biri olarak, “*Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun*”a göre, Maarif Vekâleti kurulmuştur.<sup>2</sup> Daha sonra öğrenci ve okul mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla I. Maarif Kongresi, 15 Temmuz 1921’de Ankara’daki Darülmualimin Konferans salonunda toplanmıştır.<sup>3</sup> En önemli adım ise, 3 Mart 1924’te TBMM’de kabul edilen “*430 Sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu*” olmuştur. Bu kanunla ile bütün ilim ve eğitim müesseseleri Maarif Vekâleti’ne bağlanmıştır. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti ile hususi vakıflar tarafından idare olunan bütün medrese ve mekteplerin de Maarif Vekâleti’ne bağlandığı özellikle belirtilmiştir. Böylece yüzlerce yıl gerçekleştirilemeyen eğitim ve öğretimin devletin elinde (tek elde) toplanması sağlanmıştır.<sup>4</sup> Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, 22 Eylül 1924’te Samsun’da öğretmenlere seslenirken şu ifadeleri kullanmıştı: “*Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için, en hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlmin ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir.*”<sup>5</sup> Mustafa Kemal Paşa bu sözleri ile eğitim ve öğretim hususundaki düşüncesini en açık ve en kesin şekilde ortaya koymuştu. Öyle ki Türk gençliğinin en iyi şekilde eğitim görmesi için İstanbul Darülfünun’u kapatılarak yerine “*1933 Üniversite Reformu*” ile İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Türkiye’de

<sup>1</sup> Microsoft Word - tarih yarÄ±Ä± masÄ±± metin (izmir.bel.tr)(E..T. 25.03.2021).

<sup>2</sup> Türkiye Büyük Millet Meclisi, *Zabıt Ceridesi*, “Maarif Vekâleti”, 1959, s.185.

<sup>3</sup> Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985’e)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Ankara 1985, s.302.

<sup>4</sup> Düstur, T.3, C.5, 1924, s.325; Resmî Gazete, “Tevhidi Tedrisat”, S. 63, 6 Mart 1340/1924; İhsan Sungu, “Tevhidi Tedrisat”, *Belleiten*, C. 2, S.7/8, Temmuz 1938, s.428.

<sup>5</sup> *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.627.

üniversite reformu yaşanırken Almanya'da Hitler'in antisemitist politikaları yüzünden Yahudiler canlarından, mallarından olmuşlar ve yurtlarından kovulmuşlardır. Yahudiler için zulüm olan bu durum Türkiye için önemli bir kazanım olmuştur. Bu sayede İstanbul Üniversitesi için akademisyen ihtiyacı Yahudi bilim insanları ile giderilmiştir. Irklarından dolayı canlarından ve vatanlarından olan profesörler hem hayat hakkı hem de ilimlerini icra edebilecek güvenli bir ülke bulmuşlardır. Dünyaca ünlü bu bilim insanları Türkiye'deki Batı tarzı üniversite sisteminin temelini oluşturmuş ve Ayşe Mayda gibi binlerce Türk gencinin yetiştirilmesine önemli katkı sağlamışlardır.

### 1. Ayşe Mayda ve Ailesi

Türkiye'nin ilk kadın çene cerrahı olan Ayşe (Mayda) Hanım, 1916'da İzmir Kemeraltı, Beyler Sokağı'ndaki Salepçioğlu Camisi'nin arkasında yer alan Karanlık Sokak'ta dünyaya gelmiştir. Babası İzmir'in tanınan isimlerinden nakliyatçı, inşaatçı, üzüm ve incir işletmecisi olan aslen Konya Beyşehirli, Hamalbaşı Salih Ağa'dır. Annesi İzmir Seydiköy'lü incir ve üzüm kutuları üretimi yapan Kutucu Ahmet Bey'in kızı Hayriye Hanım'dır. 1910'lu yıllarda, Salih Ağa, birinci eşinin hastalanıp vefat etmesi üzerine, ölen eşinin kız kardeşi olan Hayriye Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten Ayşe Hanım ve kız kardeşi Seniha (Mayda) Hanım doğmuştur.<sup>6</sup>

#### 1.1. Ayşe Mayda'nın İzmir'deki Eğitim Yılları ve Anıları

Ayşe Hanım'ın çocukluğu ile ilgili hatırladığı önemli olay 9 Eylül 1922 İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşu olmuştur. O zamanlar altı yaşında ve ilkokula yeni başlamış olan Ayşe Hanım'ın bu kurtuluş süreci belleğinde derin izler bırakmıştır. *"Gazi Paşa İzmir'e gelecek"* diye İzmir'de halkı bir coşku kaplamış ve annesi dahil bütün kadınlar sabahlara kadar kumaşlardan ay yıldızı kesip dikiş makineleri ile bayrak dikmişlerdir. Gazi Paşa'nın geleceği heyecanıyla uykusunun gelmediğini belirten Ayşe Hanım sabahın erken saatlerinde uyanarak o coşkulu güne şahitlik etmek istemiştir. Sabahın erken saatlerini olmasına rağmen bütün İzmir ellerinde bayraklarla, alkışlarla ve sevinç gözyaşları ile sokakları doldurmuştur. Gazi Paşa'yı görmek için insanların birbirlerinin üzerine çıkmaya çalıştığını, kendisinin de o kalabalıktan dolayı Paşa'yı göremediğini aktarmıştır. Yaşanan o coşkuyu hala dün gibi hatırladığını söyleyen Ayşe Hanım, İzmir'in işgalden kurtuluşuna dair anılarını gelecek nesillere aktarmaya devam ederek tarihe önemli bir katkıda bulunmuştur.<sup>7</sup>

Ayşe Hanım, ailesinin maddi olanakları sayesinde evlerine yakın olan özel anaokulunda eğitim yaşamına başlamıştır. O tarihlerde evlerine yakın olan iki okul bulunmaktaydı. Bunlardan ilki yalnız erkek öğrencilerin devam edebildiği Özel Dar'ül İrfan İlkokulu, diğeri ise İzmir'in ilk özel kız okulu olan ve Ayşe Mayda Hanım'ın okuduğu Ravza-i İrfan İlkokulu'dur.

Ayşe Hanım ilkokul günleri ile ilgili anlattığı olaylar sayesinde dönemin eğitim, kültür ve sosyal hayatı hakkında önemli bilgiler aktarmıştır. Atatürk döneminde okuduğu okulun müderrisinin çok ileri görüşlü ve çağdaş bir hanım olduğunu, bu sayede ud enstrümanının yanında Batı tarzı müzik aletleri de çalmayı öğrettiğini belirtmiştir. Öğretmenlerimiz bize; *"selamünaleyküm der, biz öğrenciler de hep birlikte aleyküm selâm diye bağırırız"* demiştir. Okulda her sabah spor yaptıklarını ve 9 Eylül törenlerine özel olarak hazırlanmış olduklarını söylemiştir. Babasının atlı arabaları sayesinde törenlerde *"Ravza-i İrfan"* okulu öğrencileri olarak melek olduklarını, beyaz kanatlar taktıklarını, ellerinde de meşaleler ile törenin temsil öncüsü olduklarını söylemiştir. Ayşe Hanım okulda yaptıkları 9 Eylül törenleri ile alakalı olarak *"Başımıza şapka giyerdik, biz barışı simgeleyen o günkü deyimle "sulh kızı" olurduk."* demiştir.

<sup>6</sup> Erkan Dağlı, "Ayşe Mayda ile Hocası A. Kantorowicz Hakkında Mülakat", *Röportaj*, İzmir, 26 Ekim 2018 (Yapılan röportajın fotoğrafları ekler kısmında verilecektir); Yaşar Aksoy, "Ayşe Mayda Çok Yaşasın", *Hürriyet*, 22 Kasım 2009, s.2; Saadet Erciyas, "Aşe Mayda Güzel İzmir'in Zarif Tanığı", *Kent Yaşam Dergisi*, 11 Şubat 2015, s.8.

<sup>7</sup> *Agr*, 26 Ekim 2018; Erciyas, *Agm*, 2015, s. 8.

Bu törenlerle dünyaya Atatürk Türkiye'sinin “*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*” mesajı verilmek istendiğini daha sonra anladığını söylemiştir. Ayşe Hanım'ın Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti olması tesadüf değildir. Çünkü ailesinin ekonomik yapısı ve yaşadığı bölgenin de imkânları dâhilinde daha ilkokul sıralarından itibaren iyi bir eğitim alması en büyük şans olmuştur.

Çocukluğuna dair Ayşe Hanım'da iz bırakan olaylardan biri de İzmir Karataş'taki evlerinde yaşamıştır. O zamanlar babasının yakın arkadaşları olan ama birbirleriyle küs bulunan Ege'nin iki ünlü efesi Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe'lerin evlerine gelmesi olmuştur. Olay hakkındaki anılarını dile getiren Ayşe Hanım, İngilizlere ait iki katlı bir evde oturduklarını, İzmir şehir merkezine atlı tramvay geldiği için babasının atlı arabalarının şehre girişinin yasaklandığını ve babasının elindeki 25-30 atın bahçedeki ahırda tutulduğunu aktarmıştır. Babasının, 1926'da her iki efe ile arkadaş olduğunu ama iki efenin de birbirleriyle küs olduğunu belirtmiştir. Hatta Yörük Ali Efe'nin Demirci Mehmet Efe'yi çok zalim bir insan olduğu için hiç sevmediğine dair konuşmaları babasından duymuştur. Babası iki efeyi de sevdiği için ve onları barıştırmak üzere kendi evlerine davet etmiştir. Demirci Mehmet Efe erken gelmiş, babasıyla sohbet ediyorken, Yörük Ali Efe bahçeye ahır tarafından girip, “Merhaba” diyerek havaya bir el ateş ettiğini söylemiştir. Hemen Demirci Mehmet Efe de bir el ateş ederek, “Hoş geldin” diye cevap vermiştir. İki Efe'de babası sayesinde kendi evlerinde barıştırılmışlardır.<sup>8</sup> Ayşe Hanım 26 Ekim 2018 tarihinde kendisiyle tarafımca yapılan röportajda Efeler hakkında detaylı bilgiler aktarmıştı. Bu açıdan “Sözlü Tarih” çalışmalarının artırılması bölge tarihçiliği için önem arz etmektedir.

Ayşe Hanım, Karataş'ta oturdukları sürede beşinci sınıfa kadar “*Ravza-i İrfan İlkokulu*”nda okumuştur. Bu süreçte babası Salih Ağa, Osmanlı Sadrazamı Kamil Paşa'nın oğluna evlilik hediyesi olarak Göztepe'de yaptırdığı Kamil Paşa Köşkü'nü (bugün Ayşe Mayda Köşkü olarak anılıyor) satın almış ve kiraya vermiştir. Kiralayanlar burada İtalyan Okulu'nu kurmuştur. Yabancı dil eğitimi de veren bu okul o zamanlar karma eğitim de vermeye başlamıştır. Eğitiminin daha iyi ve ciddi olduğu düşünülerek Ayşe ve kız kardeşi Seniha bu okula kaydolmuşlardır. Fakat okulun çok sert disiplin kurallarının olması ve arkadaşlarının hepsinin Amerikan Koleji'nde okuması nedeniyle, o da Amerikan Koleji'ne geçmek istemiştir. Kardeşi İtalyan Okulu'nda kalırken, o ısrarla Amerikan Koleji'ni tercih etmiş ve babasını da ikna ederek 1928'de bu okula devam etmiştir.<sup>9</sup>

Ayşe Hanım, kendisiyle yapılan röportajda Amerikan Koleji yıllarını mutlulukla anmıştır. Çünkü “*çok değerli olduğunu*” düşündüğü İbrahim Taner Bey ile Miss. Green gibi hocalardan iyi bir eğitim almıştır. Röportajda o dönemde tenis ve voleybol sahasında kızların şortlarla spor yapmalarının kıymetini büyüdükçe daha iyi anladığını dile getirmiştir.

Ayşe Hanım on iki yaşında iken 1928'de babasını kaybetmiştir. Annesi evde karar veren kişi olunca Ayşe Hanım'ın ud ve keman çalması istemiştir. Annesinin bu isteğini Amerikan Koleji'ndeki arkadaşlarının hep batı müziği ile ilgilenmeleri nedeniyle gönülsüzce kabul ettiğini belirtmiştir. Kardeşi Seniha piyano dersleri alırken o ise, Zeki Müren gibi ünlü sanatçıların da eserlerini seslendirdiği Hayri Yenigün'den keman eğitimi görmüştür. Ayrıca Dr. Hasan Başkam Bey'den annesi ile birlikte Klasik Türk Müziği dersleri ile Amerikan Koleji'ndeki hocası Madam Olga'dan dans dersleri almıştır.

Ayşe Hanım, Amerikan Koleji'nde okuduğu zamanda çıkan 1934 Soyadı Kanunu ile birlikte “*Mayda*” soyadını seçmiştir. Babası öldüğü için ailesine soyadını almaya kendisinin gittiğini belirtmiştir. O dönemde her aileye, Türklüğe uygun soyadı alınması önerildiğini ya da isteyen aileler tarafından devletin hazırlamış olduğu hazır listeler içinden birini seçip soyadı olarak

---

<sup>8</sup> Agr, 26 Ekim 2018; *Hürriyet*, 22 Kasım 2009, s.2.

<sup>9</sup> Agr, 26 Ekim 2018.



alınabildiğini söylemiştir. Kendisinin de düşündüğü bazı soy isimlerinin olduğunu belirtmiş, fakat onların daha önce alınması yüzünden hazır soy isimlerden vazgeçmiştir. O sırada kolejde okuduğu için İngilizce telaffuzun da kolay olmasını düşünerek ve anlamının da “zarif, ince, güzel” olması nedeniyle “Mayda” sözcüğünü soy isim olarak almıştır.<sup>10</sup>

## 1.2. Ayşe Mayda'nın Atatürk'e Dair Anıları

İzmir'de, 1937'de Amerikan Koleji'nden mezun olan Ayşe Hanım'a, Atatürk hakkında hatıralarının olup olmadığı sorusu yöneltince; “İzmir'de eğitim hayatı sürecimde Atatürk'ü üç kez görmenin mutluluğunu yaşadım” diye belirtmiştir. Ayşe Hanım, Atatürk'ün adını her duyduğunda sevinç ve coşkuyla duygulanarak hatıralarını anlatmıştır. Atatürk'ü ilk olarak İzmir'de 1934'te Türkiye'ye gelen İran Şahı Pehlevi'nin yanında görmüştür. İzmir'de Atatürk ile Şah'ı karşılamak için bazı öğrenci arkadaşları ile ellerinde çiçeklerle görevlendirilmiş olduklarını söylemiştir. Karşılama merasimi için Atatürk ve Şah'a çiçekler atılması söylenmiş olsa da olası bir suikast nedeniyle polisler çiçeklerin atılmasına izin vermemiştir. Ayşe Hanım olay hakkında; “Şah ile birlikte bizlere el sallayarak ağır ağır önümüzden geçti ama çok güçlü, karizmatik bakışları vardı” demiştir. Atatürk'ün görünüşüyle ilgili yakın arkadaşı olan, o dönemin ünlü Türk Sanat Müziği Sanatçısı Safiye Ayla'nın kendisine; “Mümkün olsa tüm İzmir halkını bir turnikeden geçirsek, Atatürk de herhangi sıradan bir insan olarak geçse, mutlaka duruşuyla, bakışıyla, tavırlarıyla, karizmasıyla onu fark ederdimiz” dediğini belirtmiştir.

Atatürk'ü ikinci kez İzmir'de Mithatpaşa Caddesi'nde gördüğünü şu ifadelerle dile getirmiştir: “Sadık Bey Durağı'nın olduğu yerde gazinolar vardı. O zaman oralar deniz kenarı, henüz sahil dolgusu yapılmamıştı. Atatürk de orada yapılan bir baloya katılmıştı. Çok şıktı. Öğretmen Adnan Hanım'ı dansa kaldırmış, muhteşem vals yapmışlardı.”<sup>11</sup>

Ayşe Hanım, Atatürk'ü üçüncü kez gördüğünde o zamanlar 13-14 yaşlarında ve yıl olarak da 1930'un başları olduğunu söylemiştir. İzmir'in o dönemde en ünlü otellerinden biri olan Naim Palas'ta hâyır amaçlı bir piyango çekilişi yapıldığını ve satılmayan biletleri Atatürk'ün satın alarak çocuklara hediye ettiğini, yapılan röportajda belirtmiştir. Hatıralarından da anlaşılacağı üzere Ayşe Hanım, Atatürk ile bizzat tanışmamış ama uzaktan da görmesi onda çok özel duyguların anı olarak kalmasını sağlamıştır. Öyle ki konu her Atatürk'e geldiğinde heyecanlı bir şekilde Ayşe Hanım, Atatürk'le ilgili düşüncelerini de şöyle belirtmiştir: Kendilerinin Türk kadınları olarak Atatürk'e çok şey borçlu olduklarını, çünkü Atatürk'ün 1921 yılında öğretmenler kongresinde bay ve bayan öğretmenleri ilk kez bir arada oturtan kişi olarak büyük önem taşıdığını vurgulamıştır. O güne kadar görülüş şeyin olmadığını, buna kimsenin cesaret edemeyeceğini söylemiştir. Türk kadını Atatürk'e ve devrimlerine sahip çıktıkça özgürlüğünü koruyacağını ve haklarını arttıracaklarını belirtmiştir. Kendilerinin Atatürk'ün 1933'te Üniversite Reformu yaparak üniversite kapılarını kızlara da eşit şekilde açması sayesinde günümüzdeki noktalara kavuştuğunu vurgulamıştır. Ona göre hala Atatürk'ün istediği seviyede olmadıklarını ve Atatürk'ü maalesef anlayamamış çok sayıda Türk kadını olduğunu söylemiştir.<sup>12</sup> Ayşe Hanım gibi önemli yerlere gelmiş bir Türk kadınının Cumhuriyet ile nasıl yükseldiği ve Atatürk gibi kurucu bir lidere sahip olmanın paha biçilmez bir değer olduğu görülmektedir.

## 1.3 Ayşe Mayda'nın Üniversite Eğitimi Yılları

İzmir Amerikan Kız Koleji'ni 1937'de bitiren Ayşe Hanım aynı yıl İstanbul Üniversitesi'nin o günkü adıyla “Diş Tababeti Mektebi”ne kaydolmuştur. Diş Mektebine kayıt süreci hakkında anılarında şu bilgilere yer vermiştir: Amerikan Koleji'nden birlikte mezun olduğu arkadaşı

<sup>10</sup> Agr, 26 Ekim 2018; Hürriyet, 22 Kasım 2009, s.3; Erciyas, Agm, 2015, s.8.

<sup>11</sup> Agr, 26 Ekim 2018.

<sup>12</sup> Agr, 26 Ekim 2018.



Mevhibe ile birlikte ne okuyacakları konusunda kararsız şekilde İstanbul'a gitmişlerdir. İstanbul Üniversitesi bahçesinde kendi aralarında konuşurlarken; "siyah beyaz önlüklü bir bey, siz nereden geldiniz?" "İzmir'den" "Hangi okuldan?" "Amerikan Koleji'nden" şeklinde bir diyalog yaşadıklarını aktarmıştır. Bunun üzerine beyaz önlüklü kişi kendilerini okul sekreterliğine götürerek üniversiteye kayıtlarını yapmıştır. Ellerinden tutup kaydettiren kişinin diş profesörü olduğunu, daha sonraları ise hocaları olduğunu belirtmiştir. Evde kaldıkları arkadaşları hangi bölüme kaydolduklarını sorunca; "Diş hekimliğine" dediklerinde; "Herkesin pis ağzına mı elinizi sokacaksınız?" diye cevap almışlardır. Ayşe Hanım, yaşanan bu olumsuz bakış açısına rağmen okulu ve bölümü çok sevdiğini söylemiştir. Özellikle kadınların diş hekimi olması dönemin şartlarından dolayı pek kabul gören bir durum olmadığını söylemiştir. Fakat Ayşe Hanım azmi ve çalışkanlığı ile okulunu iyi derecede bitirip diş hekimi olarak aranan bir doktor olmuştur.

Atatürk'ün vefatı sırasında 1938'de Ayşe Hanım, İstanbul'da Diş Tababeti Mektebinde ikinci sınıfta bir üniversite öğrencisi olarak eğitimine devam etmekteydi. Vefat olayı hakkında şu bilgileri aktarmıştır: "Hasta olduğunu duyuyorduk ama hiçbirimiz ölümü ona konduramıyorduk. Hep bugün yarın yeniden ayağa kalkar diye konuşuldu. Cenazesinin Ankara'ya götürülüş törenine katıldım. İnsanlar balkonlarda, kapılarda, her taraf insan seli, o kalabalığın huçkırık sesleri unutulmazdı."<sup>13</sup> Atatürk'ün öldüğünü kalabalıklardan ve ağlama seslerinden anladığını söylemiştir.

Ayşe Hanım'ın İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği'ndeki en büyük şansının ise Alman Ord. Prof. Dr. Alfred Kantorowicz'den eğitim alması olmuştur. A. Kantorowicz Yahudi kökenli olduğu için Hitler'in ırkçı politikaları yüzünden Almanya'dan kaçmak zorunda kalmıştır. A. Kantorowicz hem yaşam hakkı hem de ilmini devam ettireceği bir ülke olan Türkiye'ye 1933'te mülteci profesör olarak gelmiştir. A. Kantorowicz gibi dünyaca ünlü diş hekiminin önce öğrencisi sonra ise asistanı olarak görev almıştır. Bu sayede Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti olmasında hocası Ord. Prof. Dr. Alfred Kantorowicz'in etkisi ve katkısı büyük olmuştur. Ayşe Hanım, hocası A. Kantorowicz'in üzerinden yetmiş yıldan fazla zaman geçmesine rağmen kendisine Türkiye'den ayrıldıktan sonra yolladığı mektubunu ve fotoğrafını evinin duvarına asmış ve oradan indirmemiştir. Hocası Alfred Kantorowicz için; "Türk bilimi, Türk diş hekimliği için en büyük şanslardan biri Kantorowicz'in ülkemize gelmesidir"<sup>14</sup> diye bahsetmiştir.

#### 1.4. Alfred Kantorowicz'in Asistanı Olarak Ayşe Mayda

Ayşe Hanım, 1941'de okulunu bitirerek, hocasının önerisiyle İstanbul Üniversitesi'nde A. Kantorowicz'in asistanı olarak görev yapmıştır. II. Dünya Savaşı'nın da devam ettiği o zamanlarda hocası Prof. Dr. A. Kantorowicz ile birlikte Türkiye'deki tüm diş hekimlerinin İstanbul'a çağırıldığını ve Harp Cerrahisi derslerini birlikte verdiklerini belirtmiştir. Ağız yarıkları nasıl yapılır, çene lastik rondellerle nasıl bağlanır, bunları ilk olarak Prof. Dr. A. Kantorowicz'den öğrenmiş ve diğer diş hekimlerine öğretmiştir.

Ayşe Hanım, o yıllarda uyguladıkları, şu anda artık kimselerin bilmediği bazı tedaviler hakkında da bilgiler sunmuştur. Damak yarığı yaptıklarını, burada şimdi hiçbir diş hekiminin bunu yapmak istemeyeceğini söylemiştir. Çünkü burundan dudağa kadar ayırdıklarını, damağın boğaza kadar açıldığını ve işlemin çok zor olduğunu belirtmiştir. O zamanlar plastik malzemenin olmadığı, kauçuk malzemelerle ameliyatların daha zor olduğunu vurgulamıştır. Öyle ki ağız, yüz ve diş ile alakalı bütün operasyonları yaptıklarını kırık çeneleri eski haline getirdiklerini anılarında dile getirmiştir. Bir gün Ankara'dan kendilerine; "Harbe girme tehlikesi

<sup>13</sup> Agr, 26 Ekim 2018.

<sup>14</sup> Agr, 26 Ekim 2018.



var, önlem almalıyız dış hekimlerine Harp Cerrahisi dersi verin” diye haber gelmişti. Türkiye’deki dış hekimlerinin tümü Ankara’ya çağrılarak hocası A. Kantorowicz ile birlikte hekimlere Harp Cerrahisi dersi vermişlerdir. Ayşe Hanım’ın anlattıklarından yola çıkarak az malzeme ile çok iyi işler yaptıkları anlaşılmaktadır. Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’na resmen girmediği halde savaşın endişesi ile önlem amaçlı askeri ve eğitimsel adımların da atıldığı, her şeyin en ince ayrıntısına kadar hesaplandığı “Harp Cerrahisi” derslerinden anlaşılmıştır.<sup>15</sup>

Ayşe Hanım, ülkede ve İzmir şehrinde ilk pantolon giyen kadınlardan birisi olmuştur. Konu hakkında anılarında şu aydınlatıcı bilgilere yer vermiştir. Üniversitede asistanken Uludağ’a birkaç öğrenci arkadaşı ve hocaları A. Kantorowicz ile Pertev Ata’nın da katıldığı bir gezi düzenlenmiştir. Ayşe Hanım ve arkadaşı iki kız olarak ilk kez kendilerine birer pantolon diktirdiklerini, zira o tarihe kadar kadınlar arasında pantolon giyilmesi kabul edilecek bir durum değildi diye bahsetmiştir. Hatta o zamanın tutucu yapısını şimdiki Afganistan’a benzetmiştir. Giydikleri pantolonlarla kayak yapmaya gittiklerini ve bütün herkesin şaşırarak derecede dikkatini çektiğini söylemiştir. Kayak yaptıkları otele İsmet İnönü’nün oğulları Ömer ve Erdal İnönü’nün de kayak yapmaya geldiklerini aktarmıştır. Fakat İsmet İnönü’nün otel pahalı olduğu için oğullarının otelde kalmasına izin vermediğini ve kayakçıların kaldığı misafirhanede kaldıklarını öğrenince çok şaşırıldığını dile getirmiştir. Otel dönüşü İzmir’e gitmek için tren garında pantolonla beklerken “*aaa pantolon giymiş kadın*” diye çevredeki rahatsız edici bakışlarından ve sözlerinden rahatsız olmuştur. Bundan dolayı tren makinisti; “*sizi rahat bırakmazlar*” diyerek kendi yanında yolculuk yapmasını sağlamıştır. Ayşe Hanım, o dönemin şartlarında bu cesur davranışı ile daha sonra birçok Türk kadınına örnek olmuş ve Cumhuriyetin kendisine tanıdığı hakları fazlasıyla hayatının her alanına yaymayı başarmış bir Cumhuriyet kadını olmuştur.

Ayşe Hanım, II. Dünya Savaşı’nın yokluk yıllarında ailesine ait Salih İş Hanı’nın yangın sonucu yıkılması ve annesinin hastalanması üzerine 1945’te akademik kariyerine son vererek İzmir’e dönme kararı almıştır. Konu hakkında hocası A. Kantorowicz’e, İzmir’e dönmek zorunda olduğunu söylemiştir. Hocası A. Kantorowicz, asistanı Ayşe Hanım’a kalmasını, Beyoğlu’nda bir muayenehane açmasını istemiştir. Haftada bir gün kendisine muayenehanede destek olacağını belirtip “*senin tanınman da faydam olur*” teklifini yapsa da Ayşe Mayda annesinden ötürü hocasının değerli teklifini kabul etmemiştir.<sup>16</sup> Türk toplumunun aile kavramı her şeyden üstte geldiği için Ayşe Mayda Hanım da dünyaca ünlü Ord. Prof. Dr. A. Kantorowicz’in ısrarına rağmen asistanlıktan istifa ederek İzmir’e dönmüştür.

Ayşe Hanım, İzmir’de muayenehane açmaya karar verdiğinde kendisine en çok yardımcı olan kişinin meşhur Osmanlı Nazırlarından Pertev Paşa’nın torunu olmuştur. Bu kişinin ise aynı zamanda Ord. Prof. Dr. A. Kantorowicz’in yardımcılığını yapan Prof. Dr. Pertev Ata’nın olduğunu söylemiştir. Konu hakkında röportajda şu bilgileri aktarmıştır. Almanya’da eğitim almış olan Pertev Bey, Ayşe Hanım’ın kendi muayenehanesinde bir süre çalışıp deneyim kazanma konusunda yardımcı olmuştur. O dönemde Türkiye’nin en tanınan dış hekiminin Pertev Ata olduğunu ve İstanbul’un en üst tabakasının ona geldiğini söylemiştir. Muayenehane nasıl işler, özel muayenehanede hastayla nasıl ilgilenilir, bu konularda ondan çok şey öğrendiğini belirtmiştir. İzmir’e dönmeden önce son olarak hocası A. Kantorowicz’e; “*işyerime nasıl bir tabela astrayım, tabelama ne yazdırayım*” diye sorunca; “*Hiçbir şey yazdırma sadece Ayşe Mayda yazdır, sen çok meşhur olacaksın, seni o zaman herkes isminden tanıyacak*” demiştir. Staj yaptığı Pertev Ata’nın da tabelasında sadece adı ve soyadının yazdığını görünce hocası A. Kantorowicz’in sözünü dinlemiştir. O dönemde ortodontiyi de kimsenin tam olarak

<sup>15</sup> Agr, 26 Ekim 2018; Hürriyet, 22 Kasım 2009, s.3; Erciyas, Agm, 2015, s.8.

<sup>16</sup> Agr, 26 Ekim 2018; Erciyas, Agm, 2015, s.8.

bilmediği için yalnızca “Diş Hekimi Ayşe Mayda”<sup>17</sup> olarak tabelasını yazdırmış ve zamanla İzmir’in aranan diş hekimlerinden birisi olmuştur.

## 2. Ord. Prof. Dr. Alfred Kantorowicz Hayatı ve Faaliyetleri

Alfred Kantorowicz, 18 Haziran 1880’de Posen’de doğmuştur. İlköğretim eğitiminden sonra üniversitede diş hekimliği öğrenimi görmüş; 1900 yılında yirmi yaşındayken diş hekimliği diplomasını almıştır. Altı ay kadar bir diş hekiminin yanında çalıştıktan sonra tıp öğrenimi görmeye karar vermiştir. 1901’de başladığı tıp öğrenimini 1905’te bitirerek, tıp hekimliği diplomasını almış ve 1906 yılında ise diş hekimliği doktoru unvanını kazanmıştır. 1907’ye kadar Berlin’de Virchow Hastanesi Dâhiliye Bölümü ile Robert Koch Enstitüsü Enfeksiyon Hastalıkları Bölümü’nde asistan olarak görev yapmıştır. 1907’den 1909’a kadar geçen sürede de Bonn şehrinde Prof. Garre’nin yanında cerrah olarak çalışmıştır. 1911’de diş hekimliği okulunda asistanlığa başlamış ve 1912’de Münih Üniversitesi’ne doçent olarak atanmıştır.<sup>18</sup>

I. Dünya Savaşı’nda gönüllü olarak orduya katılmış ve hekim cerrah olarak çalışmış ve cerrahide önemli deneyimler kazanmıştır. 1918’de Bonn Üniversitesi Diş Hekimliği Enstitüsü Müdürlüğü’ne ve aynı zamanda Bonn Şehri Okul Çocukları Diş Kliniği Yöneticiliğine atanmıştır. 1918’de Profesör olan A. Kantorowicz, 1923’te Bonn Üniversitesi Diş, Ağız ve Çene Hastalıkları alanında Ordinaryüs Profesörlüğe yükselmiştir. Bütün mesleki başarılarına rağmen, Yahudi kimliği nedeniyle, 1933’te Hitler’in faşist politikaları yüzünden tüm unvan ve görevleri elinden alınmıştır.<sup>19</sup>

A. Kantorowicz, 1912’de ilkokullarda diş sağlığı taramasına çıkmış, ağız ve diş sağlığı bilgi ve alışkanlıklarının çocukluk döneminde kazanılması yönünde ilk çalışmaları yapmıştır. Diş hekimliği alanında otorite kabul edilen A. Kantorowicz, aynı zamanda siyasette de aktif bir rol almıştır. Sosyal Demokrat Parti’den 1919’da Bonn Belediye Meclisi Üyeliğine seçilerek siyasete adım atmıştır. Yahudi olduğu için 1932’den itibaren hem kendisi hem de üç Yahudi asistanına karşı Hitler yanlısı öğrencilerin ırkçı eylemleri olmuştur. Hitler’in iktidarı kendisinin komünizm propagandası yaptığını gerekçe göstererek gözaltına alınacağı korkusu ile üç dört hafta kadar gizlenmek zorunda kalmıştır. Daha fazla ceza almamak düşüncesi ile 1 Nisan 1932’de polise teslim olmuştur. Dört ay boyunca Bonn Hapishanesi’nde tutulduktan sonra, önce Boergermoor Toplama Kampı’na, daha sonra da sosyalist ve entelektüellerin toplandığı Lichtenburg Toplama Kampı’na gönderilmiştir. A. Kantorowicz’i teslim olmaya ikna eden karısı Annemarie, bu yüzden vicdan azabı çekerek köprüden kendini Ren Nehri’ne atmıştı. A. Kantorowicz’in eşi kurtarılmış fakat bu olaya bağlı psikolojik rahatsızlığı ortaya çıkmıştır.<sup>20</sup>

Alfred Kantorowicz, artık her şeyin bittiğini düşünürken, Zürih’te Philipp Schwartz’ın onu İstanbul Üniversitesi’ne önermesiyle talihi değişmiştir. Önerinin kabul edilmesi üzerine 7 Ekim 1933’te kendisinin görevlendirildiğine dair bir yazı hazırlanarak, bu yazı toplama kampından

<sup>17</sup> Agr, 26 Ekim 2018; *Hürriyet*, 22 Kasım 2009, s.3; Erciyas, *Agm*, 2015, s.8.

<sup>18</sup> Ingeborg Rose, *Alfred Kantorowicz. Sein Leben und Seine Bedeutung für die Zahnheilkunde*, (Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität, Yayınlanmamış, Doktora Tezi), Bonn 1969, s.27; Ralf Forsbach, “Die Medizinische Fakultät in der NS-Zeit”, Edt: Thomas Becker, *Zwischen Diktatur und Neubeginn Die Universität Bonn im “Dritten Reich” und in der Nachkriegszeit*, Bonn Üniversitesi 2008, s.132-133; Halit Çelikkbudak, *Yurtsuz Kalanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s.263, 291-292; Arnold Reisman, *Nazizimden Kaçanlar ve Atatürk’ün Vizyonu*, Çev: Gül Çağalı Güven, İş Bankası Yay., İstanbul 2011, s.198; Stanford J. Shaw, *1933-1945 Yahudi Soykırımı ve Türkiye*, Çev: Fahir Armaoğlu, Timaş Yay., İstanbul 2013, s.435.

<sup>19</sup> Rose, *Age*, 1969, s.134-135; Reisman, *Age*, 2011, s.198.

<sup>20</sup> Günsel Koptagel İlal, “İstanbul Üniversitesi’nde Eskiden Bildiklerim Hatırladıklarım”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XI/1-2, 2009-2010, s.205; Reisman, *Age*, 2011, s.199; Shaw, *Age*, 2013, s.436; H.T. Loevy ve Alfred A. Kowitz, “Alfred Kantorowicz”, *Pediatric Dentistry Innovator. Journal Of Dentistry For Children*, S.60, 4-5 Temmuz 1993, s.263-269.

çıkartılmasını sağlamıştır. A. Kantorowicz'in ölüm kampından çıkarılması konusunda aşağıdaki olay gerçekleşmişti:

Türkiye'ye gelecek mülteci bilim insanlarının listesi Atatürk'e sunulmuştu. Listede ilk sıradaki dış hekimi A. Kantorowicz'in üstünün çizili olduğunu görünce Atatürk; mülteci bilim insanlarını "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti" aracılığıyla Hükümete sunan Philipp Schwartz'a; "alanında en iyi olanları istiyorum" demiştir. Daha sonra Atatürk bu doktorun üstü neden çizili diye merak edip P. Schwartz'a sorunca; "Efendim, bu arkadaşımız dış hekimliği alanının en iyisidir. Kendisi sosyal demokrat olduğundan Lichtenburg Konsantrasyon kampındadır. Reich Hükümeti bu adamı bize teslim etmez, bu yüzden listenin ikinci sırasındaki arkadaşı size öneriyorum", yanıtını almıştır. Bunun üzerine Atatürk itiraz ederek, Almanya'ya mektup yazdırmış fakat yazılan mektuba uzun zaman bir yanıt alınmamıştır. Bunun üzerine P. Schwartz, Atatürk'ü vazgeçirmek için; "Ekselansları zat-ı alinize arz ettim, vermezler bu adamı. Arzu ederseniz listenin ikinci sırasındaki arkadaşla irtibata geçelim" diye ikna etmeye çalışmıştır. Atatürk, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştu Aras'ı yanına çağırarak Reich Hükümeti'ne 1933'te bir nota çekilmesini istemiş ve notada şu ifadeler yer almıştır: "iki aydır mektubumuza yanıt verilmemesi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne kasıtlı bir hakaret midir? 48 saat içinde Kantorowicz kamptan çıkarılıp Türkiye'ye yollanmalıdır. Aksi takdirde Türkiye Cumhuriyeti Almanya ile savaşa hazırdır." Atatürk imzalı bu nota neticesinde 48 saat sonra A. Kantorowicz serbest bırakılarak İstanbul'a gelmiştir.<sup>21</sup> Atatürk, Reich Hükümeti'nin Türkiye ile savaşmak istemediğini gayet iyi anlamıştır. Bunun için çeşitli sebepler ortaya çıkmıştır. Ekonomik sebepler, psikolojik sebepler ve I. Dünya Savaşı'ndan kalan dostluk ilişkisi bir sebep olmuştur. Asıl önemli etken ise, Almanya Orta Doğu ve Kafkasya'da bir politika yapmak istediği zaman Türkiye'nin yardımına muhtaç olduğu için savaşı göze alamamıştır. Atatürk, bunu bilerek ve bu bilgisini gayet nazik bir şekilde kullanarak A. Kantorowicz gibi bir önemli hekimi Türkiye'ye kazandırmıştır.<sup>22</sup>

A. Kantorowicz, kamptan çıktıktan sonra, 5 Kasım 1933'te dört çocuğu ve karısıyla birlikte İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da 19 Aralık 1933'te kendisiyle yirmi maddeden oluşan bir sözleşme imzalanmıştır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dış Hekimliği Yüksekokulu Müdürlüğü'ne atanmıştır.<sup>23</sup> Okulun eğitim programını "patoloji", "mikrobiyoloji" ve "anatomi" gibi temel tıp bilimlerine ağırlık vererek 1934'te yeniden düzenlemiştir. İlk cerrahi protez uygulamalarını 1935'te başlatmıştır. Ayrıca dış hekimleri için kurslar düzenleyerek Türkiye'de dış hekimliğinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.<sup>24</sup>

İran Şahı Rıza Pehlevi, 1934'te Türkiye ziyareti sırasında Dolmabahçe'de Atatürk ile yemek yerken ona dişlerinin çok güzel olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Atatürk de; "Majeste, dünyanın en iyi dış hekimi bizim memlekette, çok uzman bir Alman profesör dış hekimi var. Hemen size de yardımcı olmasını sağlayalım"<sup>25</sup> diyerek jest yapmıştır. Bundan dolayı gece apar topar evinden alınan Prof. A. Kantorowicz, Dolmabahçe'ye getirilmiştir. Güvenlik açısından dişçi koltuğu ve takımları da muayenehaneden sökülüp saraya taşınmıştır. A. Kantorowicz, İran Şahı'na sarayda mükemmel bir protez diş yapmıştır.<sup>26</sup> Ayşe Mayda, bu olay hakkında; "daha üniversitede öğrenci dahi olmadığını fakat olayların birinci görgü kaynağı A. Kantorowicz'in

<sup>21</sup> Reisman, *Age*, 2011, s.197-198.

<sup>22</sup> Muvaffak Seyhan, "Tıp Eğitiminde Yabancılar", *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1980, s.2; Çelikbudak, *Age*, 2016, s.293; Reisman, *Age*, 2011, s.39; Shaw, *Age*, 2013, s.435.

<sup>23</sup> "İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi, Arşiv No: 1030", *Alfred Kantorowicz Dosyası*, 19 Ekim 1933.

<sup>24</sup> Fritz Neumark, *Boğaziçine Sığınanlar*, Çev: Şefik Alp Bahadır, Kopernik Kitap, İstanbul 2017, s.62; Reisman, *Age*, 2011, s.199; Ralf Forsbach, "Die Medizinische Fakultät in der NS-Zeit", Edt: Thomas Becker, *Zwischen Diktatur und Neubeginn Die Universität Bonn im "Dritten Reich" und in der Nachkriegszeit*, Bonn Üniversitesi 2008, s.132-133; Agt, 1969, s.46.

<sup>25</sup> Celal Şengör, *Dahi Diktatör*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2015, s.54-55.

<sup>26</sup> Neumark, *Age*, 2017, s.62; Reisman, *Age*, 2011, s.197.



baş asistanı Lemi Berger'in ağzından neler yaşandığını bizzat öğrendiğini"<sup>27</sup> söylemiştir. Çağdaşlaşma yolunda hızla ilerleyen Türkiye Cumhuriyeti böyle değerli bilim insanları ile komşularına "en iyiler bendedir" mesajı vermiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere mülteci Alman bilim insanları sadece üniversitede ders vermek, asistan ve doçent yetiştirmenin haricinde de üniversite dışında aktif olarak görev almışlardır. Bu çerçevede A. Kantorowicz 1935'in Aralık'ında Dolmabahçe Sarayı'na davet edilerek Başbakan İsmet İnönü'yü muayene ettikten sonra, alt ve üst çeneye "total protez" yapılması önerilmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nda İsmet İnönü'den çene ölçüleri alınmış ve daha sonra protezleri üniversitede hazırlanmıştı. Başbakan İsmet İnönü, kontrol için Dış Hekimliği Yüksekokulu'na eşi Mevhibe Hanım ile gitmiş ve protezleri A. Kantorowicz tarafından takılmıştır. Muayeneden sonra İsmet İnönü, Mevhibe İnönü, Prof. A. Kantorowicz, Prof. Rüşti Önal ve asistan Lemi Berger öğle yemeği yemişlerdir. A. Kantorowicz, İsmet İnönü'ye Almanca olarak, Börgermoor'daki esir kampından Türkiye Büyükelçisi'nin kendisini nasıl çıkardığını anlatmış ve bu alakadan dolayı Başbakan'a teşekkürlerini iletmiştir.<sup>28</sup> Yapılan röportajda Ayşe Mayda'ya bu konu hakkında soru yöneltildiğinde; "kendisinin o sırada Amerikan kolejinde lise eğitimine gidiyor olduğunu, Dış Tababeti Okulu'nda Başbakan İsmet Paşa'nın da burada tedavi olduğunu, okuldaki öğrencilerin de hep hikâye olarak dinlediğini"<sup>29</sup> belirtmiştir.

Alfred Kantorowicz, 1936 yılının Mayıs'ında dişlerinden rahatsızlanan Atatürk'ün özel diş hekimi Sami Günzberg'in tavsiyesi üzerine Atatürk'ü tedavi etmiştir. O gün hakkında A. Kantorowicz; "Lemi çabuk gerekli aletleri hazırla, Atatürk tarafından çağırıldık" diyerek asistanı Lemi Berger ile Dolmabahçe Sarayı'na gitmişlerdir. Dolmabahçe Sarayı'na gittiklerinde Atatürk'te, yazlık elbise, açık yakalı gömlek olduğunu belirterek, bizi ayakta karşılama nezaketi göstermiştir. Atatürk; "Sami Günzberg'e memleketin bu konuda profesörleri var, çağırın gelsinler, onlarla işin tıbbi yönünü müzakere edelim" demiştir. Yapılan muayenede neticesinde: Alt sol küçük azılardan birisinde bulunan büyük bir granulom neticesi ağrı ve infiltrasyon teşhisi konulmuştur. Bir saat kadar Ata'nın huzurunda kalmışlardır. Bu nedenle çok saydığı Atatürk ile de karşılaşmak ve konuşmak imkânına ulaşmış olan A. Kantorowicz, gayet serbest şekilde fikirlerini belirterek, kendisinin kamptan çıkarılması konusunda gösterilen ilgi için teşekkür etme imkânı bulmuştur. A. Kantorowicz, Atatürk ile sohbetin Fransızca gerçekleştiğini, fakat Sami Günzberg ile Almanca konuştuklarında Atatürk'ün de Almanca karşılık verdiğini belirterek; Almanca'ya da Fransızca kadar hâkim bir entelektüel birisi olduğunu belirtmiştir. Ertesi gün saraydan bir memur gelerek Prof. A. Kantorowicz'e 500 TL, asistanı Lemi Berger'e de bir asistan maaşı 46 TL iken 50 TL hediye yollamıştır.<sup>30</sup> Ayşe Mayda ile gerçekleştirilen röportajda bu konu hakkında farklı bir bilgisinin olup olmadığına dair soru sorulunca; "Asistan olduktan sonra hocam Kantorowicz, Atatürk ile tanışmanın harika bir duygu olduğunu, bu şerefi elde ettiği için çok mutlu olduğunu söylemişti. Hocasının kendisine sen Atatürk'ü bizzat görüp sohbet ettin mi diye sorduğunda 3 defa gördüğümü fakat sohbet etme imkânım olmadığını hocasına söylediğini"<sup>31</sup> ifade etmiştir.

Ayşe Mayda; "Atatürk akıllı adamdı. Faşist Almanya, Yahudileri kovarken Atatürk onların profesörlerini alarak üniversitelere yerleştirdi. Prof. Kantorowicz de bunlardan birisidir. Böyle değerli bir hocadan dersler alarak Türkiye'nin ilk kadın ortodontisti olduysam bunun en büyük etkeni Atatürk'tür"<sup>32</sup>, demiştir.

<sup>27</sup> Agr, 26 Ekim 2018.

<sup>28</sup> Ali Vicdani Doyum, "Atatürk ve Kantorowicz", *Türk Dış Hekimleri Birliği Dergisi*, S.153, Mayıs 2016, s.86.

<sup>29</sup> Agr, 26 Ekim 2018.

<sup>30</sup> Vicdani, Agm, 2016, s.84-85.

<sup>31</sup> Agr, 26 Ekim 2018.

<sup>32</sup> Agr, 26 Ekim 2018.



Ayşe Hanım, hocası A. Kantorowicz hakkında yapılan röportajda çok ilginç bilgiler aktarmıştır. Hocasının uzun boylu, hafif kumral birisi olduğunu, öğrencilerle pek ders dışında sohbet etmeyen bir yapısı olduğunu söylemiştir. Türkiye'ye neden ve nasıl geldiğine dair hocasına soru sorduğunda kendisine; “*Ayşe bunlar dış hekimliğinin konusu değildir*” diyerek konuyu kapattığını belirtmiştir. Röportajda A. Mayda Hanım; “*mülteci hocalarının çok ketum olduklarını, özellikle Almanya ve Hitler hakkında asla konuşmadıklarını, hala içlerinde bir korkunun olduğunu*”<sup>33</sup> ifade etmiştir.

A. Kantorowicz'in o zamanlar asistanı olan Lemi Berger, 1960'lı yıllarda hocası hakkında birtakım bilgiler aktarmıştır. Lemi Berger, diş cerrahi bölümünde asistanlık yaptığı sırada, A. Kantorowicz'in birçok ameliyatında yer aldığını belirtmiştir. O zamanlar yataklı servis olmadığı için, hastaları bizzat kendileri otomobille evlerine götürdüklerine, ameliyat sonrası kontrolleri için hastaları evlerinde tedavi ile pansuman yaptıklarına ve hastanın durumuna göre bu ev ziyaretlerinin günlerce sürdüğünü ifade etmiştir. Bu süre zarfında hocası A. Kantorowicz'in de birçok hastanın evine kontrol için gittiğine değinmiştir. Sözlerinin devamında “hatta karda kışta, yağmurda çamurda bile, parası olmayan, uzakta oturan hastaları bu şekilde evlerine taşıdık, üstelik o tarihlerde İstanbul'da bazı sokaklara ancak yayan girilirdi” diye bahsetmiştir. Bu tür hastaya dönük bakımın İstanbul için yeni bir uygulama olduğunu ve bu uygulamanın önemli aktörlerinden birisinin de hocası A. Kantorowicz'in olduğunu söylemiştir.<sup>34</sup>

A. Kantorowicz, aynı zamanda spora da düşkün özellikle kayağa çok meraklı birisi olmuştur. Kendisi gibi Almanya'dan gelen başka bilim insanlarıyla uygun bir kayak yeri ararken buldukları ve sürekli gittikleri bir dağ bugün Türkiye'nin en bilinen kayak merkezi durumuna gelmiştir. Uludağ'ın kış turizmi ve kayak sporu adına keşfi A. Kantorowicz ve arkadaşlarıyla olmuştur.<sup>35</sup> İstanbul Su Sporları Kulübü tarafından 1935'te Uludağ'da düzenlenen yarış ile Türkiye'de ilk defa özel kayak yarışı yapılmıştı. Bu yarışmanın yapılması teklifi İstanbul Üniversitesi'ndeki diş doktoru mülteci bilim insanı Prof. A. Kantorowicz'den gelmiştir. Kendisi de bu yarışmada yer almış ve yarışmayı ikinci olarak tamamlamış ayrıca arkadaşı mülteci bilim insanı filozof H. Reichenbach da beşinci olmuştur.<sup>36</sup> Ayşe Mayda ile yapılan röportajda; kendisi için de Almanya'dan bir kayak takımı getirttiğini, kayak yapmayı hocası A. Kantorowicz'ten öğrendiğini ve sık sık ailesi ile birlikte Uludağ'da kayak yaptıklarını söylemiştir.<sup>37</sup>

Almanya'da 1935'te “*Alman Kanunu ve Alman Şerefini Koruma*” kanunu çıkartılmıştır. Bu kanuna göre, Nazi tanımına göre “*Alman kanından olan*” kişiler ile Yahudi olan kişiler arasındaki evlilik ve aşk ilişkileri yasaklanmıştır. Yılsonuna doğru Alfred Kantorowicz, nişanlısı Elsa Trapp ile evlenmek istemiştir. Fakat Elsa Trapp, “*Alman kanından*” olduğu için Yahudi kanından olan A. Kantorowicz ile evliliği mümkün olmamıştır. Bundan dolayı Alman Büyükelçiliği, A. Kantorowicz'e yurtdışında yapılan evliliklerde gerekli olan “*evlenmesin engel yoktur*” belgesini vermeyi reddetmiştir. Bunun üzerine A. Kantorowicz'in ülkenin önde gelen şahsiyetleri arasında yer alan hastalarını, devreye sokmuştu. Meselâ Ankara'daki Alman Büyükelçiliği, 3 Aralık 1935'te Alman Dışişleri Bakanlığı'na şunları yazmıştı: “*Türk Başbakanı, tam iki defa (...) A. Kantorowicz'in evliliği meselesini açtı, (...) Başbakanı açık bir dille bu evliliğin önündeki ciddi engeller izah edilmiştir.*” A. Kantorowicz'in ilk eşinden Türkiye'de resmen boşanmış olduğu için, yeniden evlenebilir durumda olduğu herkesçe

<sup>33</sup> Agr, 26 Ekim 2018.

<sup>34</sup> Metin Gürlük, *Der Deutsch-Türkische Medizinische Austausch: Eine Studie Über Den İstanbuler Zahnheilkundler Lem'i Berger*, Würzburg 1986, s.110-111.

<sup>35</sup> Neumark, Age, 2017, s.62; Reisman, Age, 2011, s.199; Çelikbudak, Age, 2016, s.293.

<sup>36</sup> “Uludağ'da Kayak Yarışı”, *Milliyet*, 31 Ocak 1935, s.5.

<sup>37</sup> Agr, 26 Ekim 2018; Age, 2017, s.62; Reisman, Age, 2011, s.199.

öğrenilmiştir. Dolayısıyla ayrıca “evlenmesine engel yoktur belgesi aranmaksızın”, Türk Evlendirme Dairesi’nde 1936’da A. Kantorowicz ile nişanlısının nikâhları kıyılmıştır.<sup>38</sup>

A. Kantorowicz, Uludağ’da olduğu bir günde on sekiz yaşındaki oğlu Erich’in canına kıyması ile aile ağır bir darbe almıştı. Psikolojisi iyice bozulan eşinden 1936’da ayrılmış ve Elsa Trap ile evlenmişti. Daha sonra 1944’te Alman Rayh’ı ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesinden sonra, A. Kantorowicz’in boşanmış olduğu karısı Annemarie Kantorowicz, Çorum’da enterne edilmişti.<sup>39</sup>

A. Kantorowicz Türk Vatandaşlığına geçmek için 1945’te Başbakanlığa bir dilekçe vermiştir.<sup>40</sup> İçişleri Bakanlığı A. Kantorowicz’in vatandaşlığa alınması konusunda Tıp Fakültesi Dekanlığı’ndan olumlu ya da olumsuz olarak cevap verilmesi konusunda dilekçe istenmişti. Tıp Fakültesi Dekanlığı da A. Kantorowicz hakkında; 21 Haziran 1946’da ve 2 Eylül 1946’da olumlu tavsiyelerde bulunmuştur. Tıp Fakültesi Dekanlığı’nın 21 Haziran 1946’daki cevabı; “...Prof. Dr. Kantorowicz’in Türk uyrukluğuna alınmasının pek yerinde bir iş olacağı kanaatindeyim” başka bir yazı karşılığı olarak verdiği cevap ise; “... Bu sebepten yurttaşlığımıza alınmasına kati lüzum ve zaruret bulunduğunu saygılarımla arz ederim” şeklinde vatandaşlığa alınması konusunda Dekanlık İçişleri Bakanlığı’na olumlu cevaplar vermiştir.<sup>41</sup>

A. Kantorowicz Türkiye’den 1950’de ayrılmadan önce verdiği röportajda; “On yıl durmadan Türk vatandaşlığına geçmek için uğraştım, fakat Türk kanunlarının kendilerine emeklilik hakkı tanımadığı için memleketine döneceğini; İstanbul’u çok sevdiğini hatta kendisine Türk mezarlığından bir yer aldığını söylemiştir. Güzel Türkçeyi konferans verecek kadar ne yazık ki öğrenemediğini, günlük Türkçe ile iletişim kurduğunu”<sup>42</sup> ifade etmiştir. Türkiye’den ayrılrsa da bağlarını koparmamış ve daha sonraki yıllarda örneğin 1957’de İstanbul Üniversitesi’nde çene cerrahisi hakkında konferanslar vermek için gelmiştir.<sup>43</sup>

Türkiye’den sonra Alfred Kantorowicz 1947’de konuk profesör olarak Bonn Üniversitesi’ne geri dönmüştü. Almanya tarafından 1950’de acıların telâfisi bağlamında kendisine emeritus profesör statüsü tanınmıştır. Ölümüne kadar A. Kantorowicz, Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Sosyal Yardım Dairesi’ne diş hekimliği konularında danışmanlık yapmıştır.<sup>44</sup> A. Kantorowicz’e 1955’te Bonn Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından, diş çürüklerine karşı verdiği mücadeleler nedeniyle, “Honoris Causa” (Şeref Doktoru) unvanı verilmiştir. Bonn kentinin bulunduğu eyalette hükümetin sağlık danışmanlığı görevini yürütmüş ve 6 Mart 1982’de Bonn’da vefat etmiştir.<sup>45</sup>

## 2.1. Ord. Prof. Dr. Alfred Kantorowicz’in Eserlerinden Bazıları Şunlardır:

1. Diş Tababetinde Preklinik Protez Laboratorium Bilgisi, (Çev. Lemi Belger), 1940.
2. Repetitorium, (Çev. Muhittin Ali Erel ve Pertev Ata), İstanbul, 1942.
3. Diş Tababeti Şiürjisi, (Çev. Pertev Ata), İstanbul, 1943.<sup>46</sup>

<sup>38</sup> “Deutschen Auswartigen Amt Politisches Archiv” *Istanbul Emigranten Akten*, No: R-99999.

<sup>39</sup> Loevy, *Agm*, 1993, s.264; Rose, *Agt*, 1969, s.197.

<sup>40</sup> *Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, 30.10.0/125/888/7, 4 Ağustos 1945.

<sup>41</sup> “İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Dosya No: 74”, *Alfred Kantorowicz Dosyası*, 1946.

<sup>42</sup> “Prof. Kantorowicz Memleketimizden Ayrılıyor”, *Cumhuriyet*, 16 Mart 1950, s.3.

<sup>43</sup> “Diktatorvanın Diş Sağlığındaki Tesiri”, *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1957, s.3.

<sup>44</sup> Loevy, *Agm*, 1993, s.266; Rose, *Agt*, 1969, s.197; Forsbach, *Age*, 2008, s.139-104.

<sup>45</sup> Rose, *Agt*, 1969, s.267; Forsbach, *Age*, 2008, s.140; Reisman, *Age*, 2011, s.199.

<sup>46</sup> Ahmet Efeoğlu, “Türk Diş Hekimliğinde Alfred Kantorowicz”, *Ülkemizin İlk Diş Hekimliği Okulu, İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi. 100. Yıla Armağan*, 2008, s.251; Rose, *Agt*, 1969, s.336; Forsbach, *Age*, 2008, s.139.



## Sonuç

Kurtuluş Savaşı'nın parlak bir askeri zaferle sonuçlandığı ilk günlerde, Türk ve yabancı gazetecilerin “İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?” sorusuna Atatürk; “*Maarif Vekili olmak ve millî irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir*”<sup>47</sup> cevabını vermiştir. Ulu önder daima muhafaza ettiği bu fikrini birçok yerde tekrar ederek; “*Eğer Cumhurreisi olmasam, Maarif vekili olmak isterim*”<sup>48</sup> demiştir. Bu kapsamda Atatürk'ün eğitime verdiği katkı sayesinde dünyaca ünlü diş hekimi Ord. Prof. Dr. Alfred Kontorowicz mülteci olarak “1933 Üniversite Reformu” ile Türkiye'ye gelmişti. Ayşe Mayda ve onun gibi yüzlerce Türk gencine diş hekimliğinde yeni teknikleri öğreterek önemli yerlere gelmesini sağlamıştır. Öyle ki Ayşe Mayda ilk kadın ortodontisti olmuş ve Cumhuriyet'in örnek ve öncü Türk kadını olmuştur. Ayşe Mayda; “*ben Anadolu'nun bir kız çocuğu olarak ilk kadın çene cerrahı olduysam bunun yegâne sebebi Atatürk ve Cumhuriyet'in biz Anadolu çocuklarına verdiği kazanımlardır*”<sup>49</sup> diye bahsetmiştir.

Ayşe Hanım ile İzmir'de yapılan röportaja giderken hediye olarak ona “*Atatürk Çiçeği*” almayı uygun görmüştüm. Çocukluğundan itibaren her şeyin en iyisine sahip olmuş başarılı bir Cumhuriyet kadını bu çiçeğin mutlu edeceğini düşünmüştüm. “*Ayşe Mayda Konağı*”nda 2018'de yapılan röportajda Ayşe Hanım elimde “*Atatürk Çiçeği*”ni görünce; “*nereden biliyorsunuz bu çiçeği çok sevdiğimi*” diye sorunca kendisine; “*sizin gibi değerli bir Cumhuriyet Kadını'nın Atatürk Çiçeği'ne hayır diyemeyeceğini ön gördüğüm için bu çiçeği hediye olarak kabul etmesini rica ettim*” dedim. Bu çiçek konusunu aktarmamdaki en önemli etken ise Ayşe Mayda Hanım'ın “*Atatürk ve Cumhuriyet*” sözcüklerini duyunca gözlerinin içinin hala güldüğü anlaşılıyordu. Ayşe Mayda sadece Türkiye'nin ilk kadın ortodontistinden daha çok fazla ilkleri hak eden aydın bir cumhuriyet kadını olmuştur. Türkiye'de karma eğitimden ilk yararlananlardan, pantolon giyen ilk kadınlardan ve ilk kayak sporu yapan kadınlardan birisi olarak Anadolu Türk kadınına her açıdan rol model olmuştur. Nasıl ki Atatürk Harf İnkılabı'nı yaptıktan sonra kara tahtanın önüne geçip inkılapların aynı zamanda ilk uygulayıcısı olmuş ise Ayşe Hanım'da Atatürk'ün Anadolu insanı için özellikle de Türk kadını için arzuladığı çağdaş insan profilini gerçekleştirmiş ve gelecek nesillere birçok konuda rehber olmuştur.



<sup>47</sup> Burhan Göksel, “Atatürk'ün Millî Eğitim Politikası ve Misak-ı Maarif”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S. 3, Ankara 1985, s.378.

<sup>48</sup> Göksel, Age., 1985, s.379.

<sup>49</sup> Yaşar Aksoy, “Ayşe Mayda Çok Yaşasın”, *Hürriyet*, 22 Kasım 2009, s. 3.

## Kaynakça

### Arşiv Belgeleri

- “Deutschen Auswartigen Amt Politisches Archiv”, *Istanbul Emigranten Akten*, No: R- 99999.
- “İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi, Arşiv No: 1030”, *Alfred Kantorowicz Dosyası*, 19 Ekim 1933.
- “İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Dosya No: 74”, *Alfred Kantorowicz Dosyası*, 1946.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, *Zabıt Ceridesi*, “Maarif Vekaleti”, 1959.
- Düster, Tertip 3, Cilt 5, s.325.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, 30.10.0.0/125/888/7, 4 Ağustos 1945.

### Sürelî Yayınlar

- Resmî Gazete, “Tevhidi Tedrisat”, S. 63, 6 Mart 1340/1924.
- “Uludağ’da Kayak Yarışı”, *Milliyet*, 31 Ocak 1935, s.5.
- AKSOY, Yaşar, “Ayşe Mayda Çok Yaşasın”, *Hürriyet*, 22 Kasım 2009.
- “Diktatorvanın Dış Sağlığındaki Tesiri”, *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1957, s.3.
- “Prof. Kantorowicz Memleketimizden Ayrılıyor”, *Cumhuriyet*, 16 Mart 1950, s.3.
- Muvaffak Seyhan, “Tıp Eğitiminde Yabancılar”, *Cumhuriyet*, (16 Eylül 1980), s.2.

### Telif ve Tetkik Eserler

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985’e)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Ankara 1985.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- ÇELİKBUDAK, Halit, *Yurtsuz Kalanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.
- DAĞLI, Erkan, “Ayşe Mayda ile Hocası A. Kantorowicz Hakkında Mülakat”, *Röportaj*, İzmir 26 Ekim 2018.
- DOYUM, Ali Vicdani, “Atatürk ve Kantorowicz”, *Türk Dış Hekimleri Birliği Dergisi*, S.153, Mayıs 2016, s.81-96.
- EFEÖĞLU, Ahmet, “Türk Dış Hekimliğinde Alfred Kantorowicz”, *Ülkemizin İlk Dış Hekimliği Okulu, İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi*, 100. Yıla Armağan, 2008, s.251-267.
- FORSBACH, Ralf, “Die Medizinische Fakultät in der NS-Zeit”, *Zwischen Diktatur und Neubeginn Die Universität Bonn im “Dritten Reich” und in der Nachkriegszeit*, Edt: Thomas Becker, Bonn Üniversitesi 2008.
- GÖKSEL, Burhan, “Atatürk’ün Millî Eğitim Politikası ve Misak-ı Maarif”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S.3, Ankara 1985.
- GÜRLÜK, Metin, *Der Deutsch-Türkische Medizinische Austausch: Eine Studie Über Den İstanbuler Zahnheilkundler Lem’i Belger*, Würzburg 1986.
- İLAL, Günsel Koptagel, “İstanbul Üniversitesi’nde Eskilerden Bildiklerim, Hatırladıklarım”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XI/1-2, 2009-10, s.204-234.
- LOEVY H.T. ve Alfred A. Kowitz, “Alfred Kantorowicz”, *Pediatric Dentistry Innovator. Journal Of Dentistry For Children*, S.60, 4-5 Temmuz 1993, s.261-269.

- NEUMARK, Fritz, *Boğaziçine Sığınanlar*, Çev: Şefik Alp Bahadır, Kopernik Kitap, İstanbul 2017.
- REİSMAN, Arnold, *Nazizimden Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu*, Çev: Gül Çağalı Güven, İş Bankası Yay., İstanbul 2011.
- ROSE, Ingeborg, *Alfred Kantorowicz. Sein Leben und Seine Bedeutung für die Zahnheilkunde*, (Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universitaet, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bonn 1969.
- SAADET, Erciyas, “Ayşe Mayda: Güzel İzmir'in Zarif Tanığı”, *Kent Yaşam Dergisi*, 11 Şubat 2015.
- SHAW, J. Stanford, *1933-1945 Yahudi Soykırımı ve Türkiye*, Çev: Fahir Armaoğlu, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- SUNGU, İhsan, “Tevhidi Tedrisat”, *Belleten*, C.2 S.7/8, Temmuz 1938, s.418-432.
- ŞENGÖR, Celal, *Dahi Diktatör*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2015.

### İnternet Sayfası

[Microsoft Word - tarih yarÄ±Ä± masÄ±± metin \(izmir.bel.tr\)](#) (E..T. 25.03.2021).

### Ekler

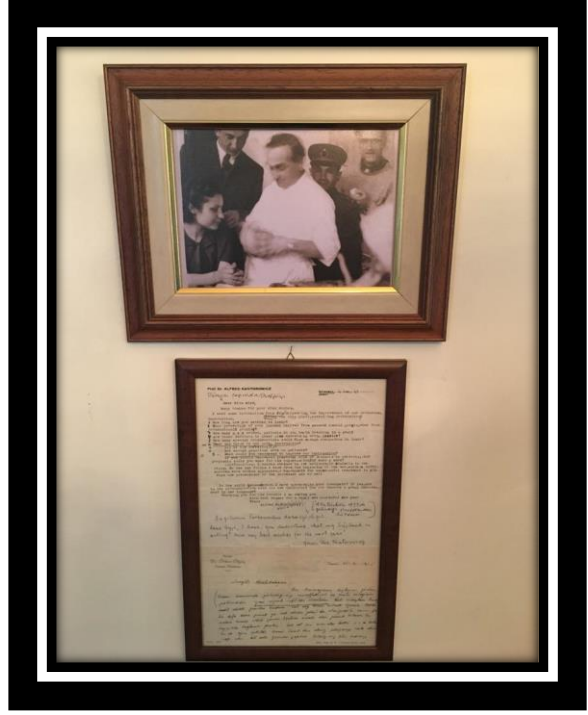
Mülteci Dış Hekimi Alfred Kantorowicz'in İstanbul Üniversitesi'nde asistanı olan Ayşe Mayda Hanım ile 2018'de İzmir'de yapılan röportaj ve fotoğraflar.



**HISTORY  
STUDIES**  
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

**1159**

**13 / 4**



### Summary

Ayşe (Mayda) Hanım, Turkey's first female maxillofacial surgeon, was born in Izmir in 1916. Ayşe Mayda became an important Turkish intellectual who made her mark in history as Turkey's first female orthodontist. Born in Izmir and with the support of her family, she received education in good schools and learned a foreign language by improving herself. One of the things that made Ayşe Mayda valuable was that she witnessed important events in history. For example, he experienced the liberation process of Izmir from the enemy occupation and witnessed the events. She lived at the same time as Atatürk, the founder of the Turkish Republic, saw Atatürk closely and became the best defender of his reforms.

The orthodontist profession has been one of the important turning points of Ayşe Mayda's life. She went to Istanbul in 1937 for university education when girls were just starting to receive their primary and secondary education. She enrolled in the dentistry school of Istanbul University. During the education process, she was a student of Alfred Kantorowicz, the World-famous dentist German Jew Ord. Prof. Dr. Ayşe Mayda's industriousness, perseverance and good command of foreign languages enabled her to become Alfred Kantorowicz's assistant at the end of university.

The biggest factor in Alfred Kantorowicz's assignment in Turkey was Hitler's racist policies. When Adolf Hitler came to power in Germany in 1933, people of Jewish origin and scientists had to leave Germany because of racist policies. In particular, scientists at the university were dismissed from their profession and left to die in concentration camps. In this process, Istanbul Darülfünun was closed with the "1933 University Reform" in Turkey and Istanbul University was opened in its place. For the modern Western-style university system, the academics of the new university were refugee German scientists who were able to escape from Germany because of Hitler's fascist policies. The biggest factor in Ayşe Mayda's receiving education from such a valuable professor is Mustafa Kemal Atatürk. That is to say, she wrote a private letter to Germany to Hitler for Prof. Alfred Kantorowicz, who was waiting for his health row in the concentration camp and enabled him to come to Turkey by getting out of the camp.

Despite all the insistence of her old-renowned teacher, Prof. Alfred Kantorowicz, Ayşe Mayda was unable to continue her work as an assistant due to family reasons and so returned to Izmir and opened a private practice for herself there. In a short time, he became one of the dentists, in demand of the Izmir region. Ayşe Mayda has become an enlightened republican woman who deserves more firsts than just Turkey's first female orthodontist. Being one of the first beneficiaries of co-education, the first women to wear trousers and the first women to do skiing, she has been a role model for Anatolian Turkish women in every respect. She became the pioneer of the contemporary, hardworking and leading Turkish woman Atatürk desired. In an interview with Ayşe Mayda in 2018, when she heard the words of Atatürk and the Republic, she said, "If I have become Turkey's first female orthodontist, Ayşe Mayda, the biggest reason for this is Atatürk and the Republican regime in which he brought to us." With this awareness, Ayşe Mayda established women's associations and carried out activities especially for the education of girls. That is to say, Ayşe Hanım had a primary school, high school, library, health center and mosque built so that the children of Anatolia would be successful as well. Thanks to her this successful work, she was honored with a plaque by the international "Inner Wheel Women's Club". In addition, Ayşe is the third Turkish woman to receive the "Margarette Golding Award" in Turkey following Dilek Sabancı and Türkan Saylan. Ms. Mayda.

As a living sycamore of the Republic, he continues to convey his knowledge, documents and experiences, especially to young people. She is honored and happy to share his medical knowledge and life experiences from whose teacher, Prof. Alfred Kantorowicz learnt with the young min.